

Аннотація

Бурячок А. А. Характеристика субъектов наркотических преступлений. – Стаття.

Статья посвящена систематизации субъектов наркотических преступлений. Выделение отдельных групп таких субъектов должно способствовать совершению уголовно-правовых и криминологических мер по противодействию наркотическим преступлениям.

Ключевые слова: уголовное право, криминология, механизм совершения преступления, субъект преступления, личность преступника.

Summary

Buryachok A. A. Description of subjects of narcotic crimes. – Article.

The article is devoted to the systematization of subjects of narcotic crimes. Singling out separate groups of such subjects is supposed to facilitate measures of criminal law and criminology to counteract narcotic crimes.

Key words: criminal law, criminology, mechanism of committing a crime, subject of crime, personality of a criminal.

УДК 344.131.4

Т. Ю. Касько

КВАЛІФІКУЮЧІ ОЗНАКИ ДЕЗЕРТИРСТВА

Історія неодноразово показувала, що в часи ведення активних бойових дій у збройних силах істотно зростає кількість злочинів проти порядку проходження військової служби. Така тенденція властива також Збройним Силам України в цей непростий час. Слід відмітити, що зазначені злочини (самовільне залишення військової частини або місця служби – ст. 407 Кримінального кодексу України (далі – ККУ); дезертирство – ст. 408 ККУ; ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом – 409 ККУ) можна виділити серед інших військових як особливо небезпечні.

Це пояснюється декількома причинами, зокрема такими:

- під час їх учинення наноситься пряма шкода особовому складу військового формування;
- їх скоєння наносить шкоду бойовому духу інших військовослужбовців;
- заходи, спрямовані на розшук «утікачів», потребують виділення додаткових ресурсів;
- зазначені злочинні діяння часто супроводжуються вчиненням інших, зазвичай насильницьких, злочинів тощо.

Прикладом наведеного виступають недавні події, які освітлювались у засобах масової інформації [1], коли троє військовослужбовців втекли з військової частини, яка знаходиться в с. Чабанка Одеської області, узявши із собою автомати й патрони до них. При цьому після втечі військовослужбовці вчинили розбійний напад на таксиста, заволодівши його автомобілем, та на автозаправну станцію. Хоча деталі слідства не розголошуються, припускаємо, що в разі кваліфікації діяння цих осіб як дезертирства воно характеризуватиметься ознаками кваліфікованого складу, передбаченого ч. 2 ст. 409 ККУ.

Статтю присвячено дослідженню кваліфікуючих ознак, що передбачені згаданою нормою. Окремі питання цієї проблеми аналізувались авторами в межах

більш широких досліджень, присвячених, військовим злочинам узагалі (наприклад, В.А. Бугаєвим, М.І. Пановим), освітлювались у підручниках із кримінального права (наприклад, за редакцією професорів В.В. Сташиса та В.Я. Тація) або коментарях до Кримінального кодексу України (наприклад, за редакцією професора Є.Л. Стрельцова). Однак окремого їх комплексного дослідження у вітчизняній літературі не проводилось. Слід відмітити, що аналіз ознак основного складу дезертирства – діяння, місця, вини, мети тощо – виходить за межі нашого дослідження, тому не буде наведений нижче.

Загалом фахівці визначають кваліфікований склад злочину як такий, що характеризується обтяжуючими обставинами [2, с. 43]. Перелік обставин, які обтяжують покарання, закріплений законодавцем у ч. 1 ст. 67 ККУ, при цьому ч. 4 ст. 67 ККУ вказує: «Якщо будь-яка з обставин, що обтяжує покарання, передбачена в статті Особливої частини цього Кодексу як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати її при призначенні покарання як таку, що його обтяжує» [3]. Наведене надає можливість визначити кваліфікуючі ознаки як ознаки, які закріплені в нормі Особливої частини ККУ та вказують на підвищену суспільну небезпеку діяння, порівняно з тим, яке передбачене в основному складі злочину.

Положення ч. 2 ст. 408 ККУ містять дві кваліфікуючі ознаки вчинення дезертирства: учинення дезертирства «зі зброєю» та вчинення дезертирства за попередньою змовою групою осіб. Розглянемо першу кваліфікуючу ознаку – учинення злочину зі зброєю.

С.О. Харитонов зауважує, що дезертирство зі зброєю передбачає, що військово-службовець, який залишає місце служби з метою ухилення від військової служби, «віносить із собою штатну зброю» [4, с. 65], під якою розуміється зброя, яка перебуває на озброєнні Міністерства оборони України, військ та військових формувань інших міністерств і відомств.

Слід відмітити, що в літературі висловлюється позиція щодо того, що дезертирство, учинене з холодною зброєю, не можна кваліфікувати як злочин, передбачений ч. 2 ст. 408 ККУ [5, с. 114]. Однак ми не розділяємо таку точку зору, оскільки однією з основних ознак зброї є її конструктивне призначення для ураження живої або іншої цілі [6, с. 842], і холодна зброя, як і вогнепальна, наділена цією ознакою. Крім того, як зазначають фахівці, холодна зброя разом із вогнепальною знаходиться на озброєнні військових частин Збройних Сил України [4, с. 75], тому підпадає під вищенаведене визначення штатної зброї. Висновок, що до предметів злочину, передбаченого ч. 2 ст. 408 ККУ, може відноситися холодна зброя, підтримується багатьма спеціалістами [7, с. 548].

Іншим дискусійним питанням, пов'язаним із предметом цього злочину, є те, що законодавець обмежив указаний предмет поняттям «зброя». Вважаємо, що виділення скоєння «зі зброєю» як кваліфікуючої ознаки вчинення досліджуваного злочину обумовлюється підвищеною суспільною небезпекою, пов'язаною з порушенням установлених правил обігу зброї. При цьому норми Особливої частини ККУ, що встановлюють відповідальність за порушення вказаних правил, наприклад ст. 263 ККУ, не обмежуються виділенням лише зброї як предмета,

а включають також бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої [6, с. 847].

Виділення законодавцем лише зброї як предмета злочину, передбаченого ч. 2 ст. 408 ККУ, відбулося, можливо, через те, що в більшості випадків дезертирство в аналізованій ситуації вчиняється озброєними особами, які несуть варту або інші види спеціальної військової служби. При цьому випадки дезертирства з бойовими припасами, вибуховими речовинами та пристроями несуть не меншу суспільну небезпечність, ніж учинення дезертирства зі зброєю, тому що також порушують зазначений порядок обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв. Така позиція знаходить свою підтримку в літературі [8, с. 55].

У зв'язку з наведеним вважаємо, що ч. 2 ст. 408 ККУ повинна бути доповненою зазначенням бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв як предметів учинення цього злочину та має бути викладеною в такій редакції: «Дезертирство зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи пристроями <...> карається позбавленням волі на строк від...»

Другою кваліфікуючою ознакою, що передбачена положеннями ч. 2 ст. 408 ККУ, є вчинення дезертирства за попередньою змовою групою осіб. Відповідно до ч. 2 ст. 28 ККУ злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку вчинення злочину, домовилися про спільне його вчинення [3]. Слід зауважити, що вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою виступає в ролі обставини, яка обтяжує покарання, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 67 ККУ. Однак, як було зазначено раніше, згідно з положеннями ч. 4 ст. 67 ККУ в разі, коли диспозиція норми Особливої частини ККУ передбачає таку обставину у вигляді кваліфікуючої, суд не має права враховувати її ще раз під час призначення покарання як таку, що його обтяжує.

З огляду на вищевказане визначення групи осіб, що вчиняє злочин за попередньою змовою, такою групою щодо вчинення діяння, передбаченого ч. 2 ст. 408 ККУ, можна визнати стійку групу осіб, які заздалегідь домовилися про спільне вчинення дезертирства.

Отже, учиненню злочину групою осіб за попередньою змовою притаманні три основні ознаки: ознака суб'єкта – участь у вчиненні злочину двома чи більше особами; ознака суб'єктивної сторони – спільний умисел суб'єктів; ознака об'єктивної сторони, що виражається в діянні – змові між суб'єктами про спільне вчинення злочину. Група осіб за попередньою змовою, як правило, нетривалого строку існування, оскільки умисел і змова співучасників виникають на вчинення одного конкретного злочину, що базується на певній ситуації й реалізується в одному бажаному злочині [9, с. 3].

Підстави для кваліфікації дезертирства як учиненого такою групою з'являються, якщо в справі встановлено, що два або більше військовослужбовців заздалегідь домовились про спільне вчинення цього злочину, провели попередню підготовку або іншим шляхом об'єктивно засвідчили стійкість зв'язків, що з'явилися між ними, що мають на меті вчинити дезертирство [4, с. 66; 10, с. 609].

При цьому вважаємо, що в разі, коли в справі не встановлено, що особи, які вчинили дезертирство одночасно, діяли спільно, із заздалегідь досягнутою домовленістю,

кваліфікація їхніх діянь за ч. 2 ст. 408 ККУ є неправильною: діяння кожного з них необхідно окремо кваліфікувати за ч. 1 ст. 408 ККУ.

Зосередимось на першій ознаці вчинення досліджуваного злочину групою осіб за попередньою змовою – спільному умислі осіб, які складають таку групу. Фахівці зазначають, що за будь-якої форми злочину умисел складається з інтелектуальних елементів, які характеризують свідомість і передбачення особи, та вольових елементів – бажання або свідоме допущення злочинних наслідків. З наведених вище положень перші два складають особливість інтелектуального елемента умислу за співучасті в злочині [11, с. 7].

У теорії кримінального права та практиці застосування норм про співучасть у злочині інтелектуальний момент отримав найменування взаємної поінформованості співучасників про злочинний характер їх поведінки. Іншими словами, співучасники повинні бути поінформованими про злочинні дії та наміри одне одного [12, с. 145]. Зазначене вказує на те, що для встановлення інтелектуального моменту спільного умислу дезертирства, учиненого за попередньою змовою групою осіб, співвиконавці-дезертири повинні бути поінформованими про злочинні наміри одне одного на вчинення досліджуваного злочину та безпосередньо про злочинні дії один одного.

Однак лише взаємна поінформованість ще не вказує на спільний умисел під час учинення аналізованого діяння, необхідним є встановлення й вольового елемента умислу в співучасті. Дослідники вказують на те, що зазначений елемент отримав найменування узгодженості волевиявлення співучасників щодо спільного для них злочинного результату. При цьому узгодженістю волевиявлення охоплює також саме складання зусиль, їх координацію в напрямі досягнення загального та єдиного для всіх (щонайменше двох) співучасників злочинного результату [11, с. 8]. Іншими словами, вольова ознака умислу за співучасті виявляється насамперед у бажанні настання наслідків, що своїми діями спричиняє виконавець (виконавці), а в злочинах із формальним складом – у бажанні саме вчинення злочинної дії [12, с. 145].

Беручи до уваги наведене, у зв'язку з тим, що дезертирство є злочином, який характеризується формальним складом, вольовий момент спільного умислу за вчинення зазначеного діяння групою осіб за попередньою змовою проявляється в тому, що кожен зі співвиконавців бажає вчинення злочинної дії як зі свого боку, так і з боку інших співвиконавців.

Усе вищесказане дозволяє дійти висновку, що для встановлення спільного умислу суб'єктів, які скоюють дезертирство групою осіб за попередньою змовою, необхідно встановити інтелектуальний момент зазначеного умислу – взаємну поінформованість співвиконавців про злочинні наміри та дії одне одного, а також його вольовий момент – бажання вчинення вказаних злочинних дій співвиконавцями.

Другою ознакою вчинення дезертирства групою осіб за попередньою змовою є безпосередньо сама «змова», яку можна віднести до ознак об'єктивної сторони. Ця ознака, яка фактично являє собою діяння, виступає «ілюстрацією» спільного умислу винних осіб з об'єктивної сторони складу злочинного діяння.

Ознаками змови можуть виступати дії дезертирів із попередньої підготовки до вчинення злочину або об'єктивного засвідчення іншим шляхом стійкості зв'язків, спрямованих на спільне вчинення злочинного діяння. Такими діями можуть слугувати підго-

товка фальсифікованих документів, цивільного одягу, укладення домовленостей про місце роботи або перебування, інше створення умов для укриття своєї причетності до Збройних Сил України на час незаконного перебування поза військовою службою тощо.

На нашу думку, слідчим та судовим органам необхідно встановити й довести зазначені об'єктивні діяння винних осіб, інакше правильність кваліфікації дій осіб за ч. 2 ст. 408 ККУ ставиться під сумнів.

Останньою ознакою вчинення дезертирства групою осіб за попередньою змовою виступає ознака суб'єкта. За загальним правилом особи, які не наділені всіма ознаками спеціального суб'єкта військових злочинів, не можуть бути виконавцями або співвиконавцями військових злочинів, проте можуть бути організаторами, підбурювачами й пособниками [4, с. 17]. Таким чином, якщо особа, яка брала участь у вчиненні дезертирства, не наділена ознаками суб'єкта злочину, передбаченого ст. 408 ККУ, то вона не може виступати виконавцем або співвиконавцем дезертирства за попередньою змовою групою осіб.

Участь групи осіб, у якій лише одна особа наділена ознаками спеціального суб'єкта військових злочинів у вчиненні дезертирства, можлива в різних варіантах. Так, співучасниками, які не наділені вказаними ознаками, можуть виступати, наприклад, підбурювач (підбурення, схилення військовослужбовця до вчинення втечі з частини), пособник (надання порад, вказівок, підроблених документів, грошей, одягу, усунення перешкод або інше сприяння вчиненню злочину, приховування слідів вчинення злочину), організатор (організація вчинення злочину тощо).

У такому разі, коли виконавцем дезертирства за ознакою суб'єкта може бути визнана лише одна особа, а інші особи, незважаючи на те, що сприяли вчиненню цього діяння, не можуть виступати його виконавцями, таке діяння неправильно кваліфікувати за ч. 2 ст. 408 ККУ як дезертирство, вчинене за попередньою змовою групою осіб, і слід вказувати на вчинення діяння, передбаченого ч. 1 ст. 408 ККУ, групою осіб у співучасті. У цьому випадку дії виконавця слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 408 ККУ, а дії співучасників – за загальними правилами співучасті в злочинах.

Підсумовуючи викладене, зазначимо такі узагальнення, які потрібно брати до уваги під час кваліфікації дезертирства за ч. 2 ст. 408 ККУ. Для кваліфікації дезертирства як вчиненого групою осіб за попередньою змовою необхідно встановити такі факти:

а) спільність умислу виконавців – взаємну поінформованість співвиконавців про злочинні наміри та дії одне одного, бажання вчинення вказаних злочинних дій співвиконавцями;

б) змову як ілюстрацію спільного умислу виконавців – дії дезертирів із попередньої підготовки до вчинення злочину або об'єктивне засвідчення іншим шляхом стійкості зв'язків, спрямованих на спільне вчинення злочинного діяння;

в) наділення співвиконавців усіма ознаками суб'єкта злочину, передбаченого ст. 408 ККУ.

Щодо кваліфікуючої ознаки вчинення діяння «зі зброєю», яка також передбачена ч. 2 ст. 408 ККУ, дослідження дозволило вказати, що до такої зброї відноситься як вогнепальна, так і холодна. Крім того, можемо сформулювати зазначену пропозицію щодо вдосконалення положень цієї норми шляхом доповнення переліку предметів злочину.

Література

1. Из Чабанки сбежали трое вооруженных солдат: их нашли в соседней области [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dumskaya.net/news/iz-odesskoj-voinskoj-chasti-sbegalitre-vooruge-035592/>.
2. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / П.Л. Фріс. – К. : Атіка, 2004. – 488 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : [навч. посібник] / [Г.М. Анісімов, Ю.П. Дзюба, В.І. Касинюк та ін.] ; за ред. М.І. Панова. – Х. : Право, 2011. – 184 с.
5. Ахметшин Х.М. Преступления против военной службы. Военно-уголовное законодательство Российской Федерации / Х.М. Ахметшин. – М., 1999. – 167 с.
6. Кримінальний кодекс України : [науково-практичний коментар] / відп. ред. Є.Л. Стрельцов. – Х. : Одісей, 2012. – 904 с.
7. Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник] / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., перероб. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
8. Самойлов А.С. Квалификация дезертирства с оружием / А.С. Самойлов // Уголовное право. – 2003. – № 3. – С. 55–59.
9. Жаровська Г.П. Співучасть у злочині за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Г.П. Жаровська ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2004. – 21 с.
10. Кримінальне право. Особлива частина : [підручник] : у 2 т. / за ред. О.О. Дудорва, Є.О. Письменного. – Луганськ : Елтон-2, 2012. – Т. 2. – 2012. – 780 с.
11. Абасов Г.Г. Спільність як об'єктивна та суб'єктивна ознака у співучасті: проблеми теорії та практики / Г.Г. Абасов // Форум права. – 2008. – № 1. – С. 6–10.
12. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник] / відп. ред. проф. Є.Л. Стрельцов. – Х. : Одісей, 2009. – 328 с.

Анотація

Касько Т. Ю. Кваліфікуючі ознаки дезертирства. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню кваліфікуючих ознак дезертирства, які закріплені в ч. 2 ст. 408 Кримінального кодексу України, – вчиненню діяння зі зброєю або групою осіб за попередньою змовою.

Ключові слова: дезертирство, ч. 2 ст. 408 Кримінального кодексу України, дезертирство зі зброєю, група осіб, злочини проти порядку проходження військової служби.

Аннотация

Касько Т. Ю. Квалифицирующие признаки дезертирства. – Статья.

Статья посвящена исследованию квалифицирующих признаков дезертирства, закрепленных в ч. 2 ст. 408 Уголовного кодекса Украины, – совершению деяния с оружием либо группой лиц по предварительному сговору.

Ключевые слова: дезертирство, ч. 2 ст. 408 Уголовного кодекса Украины, дезертирство с оружием, группа лиц, преступления против порядка прохождения военной службы.

Summary

Kas'ko T. Y. Qualifying signs of desertion. – Article.

This article is dedicated to the research of the qualifying signs of desertion, put forth in p.2 of art. 408 of the Criminal Code of Ukraine – conduction of the act with arms or in a group of persons with a prior conspiracy.

Key words: desertion, p. 2 art. 408 of the Criminal Code of Ukraine, desertion with arms, group of persons, crimes against the order of passage of military service.